

Materiały do poznania rozmieszczenia sówek (Lepidoptera: Noctuoidea: Nolidae, Erebidae, Noctuidae) na obszarze południowego Podlasia

Contribution to the knowledge of the noctuid moths (Lepidoptera: Noctuoidea: Nolidae, Erebidae, Noctuidae) in the southern Podlasie (eastern Poland)

Janusz NOWACKI¹, Dariusz WASILUK²

¹Katedra Entomologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, e-mail: janusz.nowacki@up.poznan.pl,
ORCID: 0000-0003-0221-0282

²Nadleśnictwo Sarnaki, Leśnictwo Huszlew 134, 08-206 Huszlew

ABSTRACT. The study presents new localities for 18 species of noctuid moths confirmed from the southern Podlasie in eastern Poland.

KEY WORDS: Noctuoidea, new records, Poland.

Wstęp

Obszar wschodniej Polski, poczynając od północnych regionów: Pojezierze Suwalskie, Równina Augustowska, Kotlina Biebrzańska, przez Nizinę Podlaską, Polesie, Wyżynę Lubelską, Roztocze, Kotlinę Sandomierską po Podkarpacie i Bieszczady, należy do najlepiej poznanych pod względem rozszedlenia sówek (Lepidoptera: Noctuoidea: Nolidae, Erebidae, Noctuidae) w Polsce. Jest to efektem licznych badań przeprowadzonych nad rozszedleniem przedstawicieli tych rodzin motyli w okresie ostatnich 40 lat przez wielu lepidopterologów. Badania te zaowocowały szeregiem publikacji o charakterze monograficznych opracowań, prezentujących uzyskane wyniki: (BIELEWICZ 1973, BUSZKO i in. 1996, FRĄCKIEL i NOWACKI 2010, NOWACKI 1992, NOWACKI i HOŁOWIŃSKI 1999, NOWACKI i PAŁKA 2015a, NOWACKI i RUDNY 1992), a także całym szeregiem drobnych prac dotyczących nowych i rzadkich gatunków sówek dla tego regionu (BUSZKO i NOWACKI 2017, NOWACKI i BUSZKO 2019). Choć obszar południowego Podlasia wydaje się być dobrze poznany pod względem rozszedlenia Noctuoidea (NOWACKI i WASILUK 2004, 2010, NOWACKI i in. 2023), to jednak w dalszym ciągu wykrywano nowe gatunki oraz nowe stanowiska szeregu rzadkich w Polsce gatunków motyli z nadrodziny sówek, występujących na omawianym terenie.

Material i metody

Informacje dotyczące zaprezentowanych gatunków pochodzą z niepublikowanych obserwacji terenowych przeprowadzonych w okresie od 2011 do 2024 roku. Omawiane osobniki motyli odłowione zostały na światło przez Dariusza WASILUKA i znajdują się w jego prywatnym zbiorze.

Wyniki

Poniżej przedstawiono w układzie systematycznym nowe informacje dotyczące występowania 15 gatunków sówek, stwierdzonych po raz pierwszy na obszarze Równiny Łukowskiej na południowym Podlasiu oraz 3 rzadkich w Polsce stwierdzonych na nowych stanowiskach na badanym terenie.

NOLIDAE

Nycteola degenerana (HÜBNER, [1799])

– FC27 Huszlew ad Łosice, 9 VII 2023, 4 exx.,
10 IX 2023, 2 exx.

Jest to gatunek o zasięgu eurosyberyjskim, w środkowej Europie występuje na rozproszonych pojedynczych stanowiskach. W Polsce występuje bardzo lokalnie na obszarze północnej, wschodniej i południowej części kraju. Na ogół rzadko spotykany (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

EREBIDAE

Eublemma parva (HÜBNER, [1808])

- FC27 Huszlew ad Łosice, 7 IX 2024, 1 ex.

Jest to gatunek o zasięgu pontomedyterraneńskim, który w Europie występuje w zwartym zasięgu w krajach śródziemnomorskich od Hiszpanii po Bułgarię i Rumunię oraz południowo-wschodnią Rosję. W Polsce stwierdzony dotychczas, jako nowy dla kraju, jedynie na Polesiu w okolicach Włodawy (NOWACKI i HOŁOWIŃSKI 2009). Obecne stanowisko jest potwierdzeniem występowania gatunku na obszarze Polski. Nowy dla południowego Podlasia.

Catephia alchymista

([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 28 VI 2020, 8 exx.

Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który w Europie występuje w zwartym zasięgu od Hiszpanii po Ural, za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce wykazany na rozproszonych stanowiskach na obszarze całego kraju. Współcześnie występowanie potwierdzone lokalnie, na niewielu stanowiskach za wyjątkiem północnej części kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Catocala electa (VIEWEG, 1790)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 25 VII 2016, 10 exx.

Jest to gatunek o zasięgu eurosyberyjskim, który występuje na obszarze całej Europy za wyjątkiem regionów śródziemnomorskich. W Polsce stosunkowo rzadki, wykazany na szeregu rozproszonych stanowisk na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Grammodes stolidus (FABRICIUS, 1775)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 26 IX 2023, 1 ex.

Jest to o gatunek o zasięgu pontomedyterraneńskim, który występuje w południowej Europie od Portugalii po Półwysep Bałkański. Każdego roku migruje w kierunku północnym docierając do środkowej i północnej Europy. W Polsce jako migrant wykazany pojedynczo, na nielicznych stanowiskach, głównie w południowej i wschodniej części kraju od Górnego Śląska (MAROŃ i LARYSZ 2020) przez Babią Górę (ZAJDA i PRZYBYŁOWICZ 2003) i Pieniny (WAŚALA i ZAMORSKI 2015) po Pogórze Przemyskie (BIELEWICZ 1973) i dalej na północ przez Polesie (NOWACKI i HOŁOWIŃSKI 1999), Podlasie gdzie wcześniej wykazany był z Woźnik i Mielnika (NOWACKI i WASILUK 2004), po Kotlinę Biebrzańską (FRĄCKIEL i NOWACKI 2010). Wykazany

także z południowej Wielkopolski z okolic Kępna (NOWACKI i WAŚALA 2018).

NOCTUIDAE

Diachrysia stenochrysis (WARREN, 1913)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 27 VII 2011, 7 exx.

Jest to gatunek o zasięgu palearktycznym, który występuje w zwartym zasięgu na obszarze całej Europy. W Polsce pospolity na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Emmelia candefacta (HÜBNER, 1831)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 7 IX 2024, 1 ex.

Jest to o gatunek o zasięgu nearktycznym, który w Europie wykazuje cechy obcego gatunku inwazyjnego. W latach 60 tych XX wieku został introdukowany do południowej Rosji w celu zwalczania zawleczonej wcześniej rośliny inwazyjnej *Ambrosia artemisiifolia* L. Na przełomie XX i XXI wieku błyskawicznie rozprzestrzenił się docierając do południowej i środkowej Europy. W Polsce po raz pierwszy wykazany z okolic Jasła na obszarze Podkarpacia w 2021 r. (HOŁOWIŃSKI i MAZUR 2021). Obecne stanowisko jest potwierdzeniem występowania gatunku na obszarze Polski. Nowy dla południowego Podlasia.

Shargacucullia lychnitis (RAMBUR, 1833)

- FC28 Woźniki ad Łosice, 25 V-1 VI 2023, kilkanaście gąsienic zebranych na dziewannie wielkokwiatowej (*Verbascum densiflorum* Bertol.).

Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje na obszarze całej Europy za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce występuje lokalnie na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Eucarta amethystina (HÜBNER, [1803])

- FC27 Huszlew ad Łosice, 17 VIII 2023, 1 ex.

Jest to gatunek o zasięgu eurosyberyjskim, który występuje w południowej i środkowej Europie od Hiszpanii po południową Rosję. W Polsce występuje bardzo lokalnie, na kilku stanowiskach, głównie w południowej i wschodniej części kraju. Wykazany z: Polesia (NOWACKI i HOŁOWIŃSKI 2020), Wołynia (NOWACKI i PAŁKA 2015b), Bieszczadów (BIELEWICZ 1973), Pogórza Przemyskiego (WAŚALA i GÓRNICKI 2010), Beskidu Niskiego i Pogórza Beskidzkiego (NOWACKI i in. 2023), a także historycznie z Dolnego Śląska (WOLF 1935-44). Nowy dla południowego Podlasia.

Spodoptera exigua (HÜBNER, [1808])

- FC27 Huszlew ad Łosice, 7-11 IX 2024, 25 exx.
Jest to gatunek kosmopolityczny, zasiedlający strefę subtropikalną i corocznie migrujący w kierunku północnym docierając w Europie do Wysp Brytyjskich i Skandynawii. W Polsce migrujące osobniki obserwowano najczęściej pojedynczo na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Na obszarze południowego Podlasia wykazany jedynie z Woźnik (NOWACKI i WASILUK 2004). W roku 2024 w tym samym czasie we wrześniu obserwowany był na kilku stanowiskach na obszarze Polski, najczęściej także po kilkanaście osobników.

Atethmia centrigo (HAWORTH, 1809)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 28 VIII 2016, 12 exx.
Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje w całej południowej Europie sięgając na północy po Wielką Brytanię, południową Skandynawię i kraje nadbałtyckie. W Polsce występuje lokalnie, głównie w zachodniej oraz południowej i wschodniej części kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Tiliacea aurago

([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 7 IX 2023, 1 ex.
Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje w całej Europie za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce występuje lokalnie, głównie w zachodniej oraz południowej i wschodniej części kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Conistra erythrocephala

([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 14 X 2019, 5 exx.
Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje w całej Europie za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce występuje lokalnie, na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Orthosia opima (HÜBNER, [1809])

- FC27 Huszlew ad Łosice, 21 IV 2023, 1 ex.
Jest to gatunek o zasięgu euroszyberyjskim, który występuje w całej Europie za wyjątkiem północnych regionów oraz południowych regionów Hiszpanii, Włoch i Grecji. W Polsce występuje lokalnie, na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Mythimna vitellina (HÜBNER, [1808])

- FC27 Huszlew ad Łosice, 11 IX 2024, 1 ex.
Jest to o gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym zasiedlający strefę subtropikalną, który corocznie migruje w kierunku północnym docierając w Europie do Wysp Brytyjskich i Skandynawii. W Polsce migrujące osobniki łowiono pojedynczo w całym kraju, jednak zdecydowanie częściej w południowej i wschodniej części Polski (NOWACKI i BUSZKO 2019). Na obszarze południowego Podlasia wykazany jedynie z Woźnik (NOWACKI i WASILUK 2004).

Noctua interjecta HÜBNER, [1803]

- FC27 Huszlew ad Łosice, 21 VII 2021, 4 exx.
Jest to gatunek o zasięgu atlantyckośrodkomorskim, który w Europie występuje w formie dwóch podgatunków. Obszary nizinne zachodniej Europy od Wielkiej Brytanii i Francji przez Niemcy po wschodnią Polskę zasiedla *N. interjecta caliginosa*, natomiast w całym basenie Morza Śródziemnego oraz w środkowej Europie po Alpy, Sudety i Karpaty występuje podgatunek *N. interjecta interjecta*. W Polsce na przełomie XX i XXI wieku obserwujemy ekspansję zasięgu podgatunku *N. interjecta caliginosa* w kierunku wschodnim, gdzie aktualnie dotarł już do wschodniej Polski natomiast od południowego wschodu do Polski wkroczył także *N. interjecta interjecta* (NOWACKI i in. 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Noctua comes HÜBNER, [1813]

- FC27 Huszlew ad Łosice, 15 VII 2020, 8 exx.
Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje w całej Europie za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce występuje lokalnie, na obszarze całego kraju (NOWACKI i BUSZKO 2019). Nowy dla południowego Podlasia.

Epilecta linogrisea

([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- FC27 Huszlew ad Łosice, 9 VIII 2023, 2 exx.
Jest to gatunek o zasięgu zachodniopalearktycznym, który występuje w całej Europie za wyjątkiem północnych regionów. W Polsce wykazany dotychczas głównie z zachodnich regionów kraju, a w XXI wieku także z Podlasia i Polesia. Nowy dla południowego Podlasia.
Po uwzględnieniu przedstawionych powyżej gatunków oraz wcześniej wykazanych z terenu środkowego Podlasia znanych jest 334 gatunki sówek.

Podsumowanie

W pracy zaprezentowano 15 gatunków sówek wykazanych jako nowe dla południowego Podlasia. Ponadto wykazano 3 gatunki, należące do grupy gatunków migrujących, rzadko wykazywanych w Polsce. Spośród wymienionych gatunków na szczególną uwagę zasługują: *E. parva* oraz *E. candefacta*, które dopiero w XXI w. wykazane zostały jako nowe dla Polski. Stwierdzenie ich po raz drugi jest potwierdzeniem występowania tych gatunków na obszarze Polski. Z kolei wykazanie trzech rzadkich w Polsce gatunków z grupy migrantów: *P. stolidi*, *S. exigua* oraz *M. vitellina* potwierdza wcześniejsze obserwacje, że obszar wschodniej Polski leży na trasie stałych migracji motyli z regionu południowo-wschodniej Europy w kierunku północnym do krajów nadbałtyckich oraz południowej Skandynawii.

SUMMARY

The paper presents 15 species of Noctuoidea that are new to southern Podlasie. Additionally, 3 species belonging to the group of migratory species, rarely found in Poland, were recorded. Among the mentioned species, deserving special attention are: *E. parva* and *E. candefacta*, which were found to be new to Poland only in the XXI century. Their finding for the second time confirms the occurrence of these species in Poland. In turn, the recording of three rare species from the migrant group in Poland: *P. stolidi*, *S. exigua* and *M. vitellina* confirms previous observations, that the area of eastern Poland lies on the route of permanent Lepidoptera migrations from the region of south-eastern Europe northwards to the Baltic countries and southern Scandinavia.

PIŚMIENNICTWO

- BIELEWICZ M. 1973. Motyle Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego, Cz. I tzw. Macrolepidoptera. Roczniki Muzeum Górnośląskiego, Przyroda, 7: 1-170.
- BUSZKO J., KOKOT A., PALIK E., ŚLIWIŃSKI Z. 1996. Motyle większe (Macrolepidoptera) Puszczy Białowieskiej. Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody, 15: 3-46.
- BUSZKO J., NOWACKI J. 2017. A Distributional Checklist of the Lepidoptera of Poland. Polish Entomological Monographs, 13: 1-222.
- FRĄCKIEL K., NOWACKI J. 2010. The Noctuids (Lepidoptera, Noctuidae) of marsh ecosystems in the Biebrza National Park. Polish Entomological Monographs, 7: 1-67.
- HOŁOWIŃSKI M., MAZUR K. 2021. *Acontia candefacta* (Hübner, [1831]) (Lepidoptera: Noctuidae) – nowy dla fauny Polski gatunek motyla. Acta Entomologica Silesiana, 29: 1-3.
- MARON J., LARYSZ A. 2020. Motyle (Lepidoptera) Parku Krajobrazowego Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich. Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda, 26 (online 001): 1-40.
- NOWACKI J. 1992. Sówkowate (Lepidoptera, Noctuidae) Rostocza. Fragmenta Faunistica, 35: 397-414.
- NOWACKI J., BUSZKO J. 2019. Atlas motyli Polski. Część IV. Sówki. Grupa Image, Warszawa. 564 ss.
- NOWACKI J., HOŁOWIŃSKI M. 1999. Sówkowate (Lepidoptera, Noctuidae) Lasów Sobiborskich na obszarze Polskiego Polesia. Wiadomości Entomologiczne, 18 (Supl. 1): 1-60.
- NOWACKI J., HOŁOWIŃSKI M. 2009. *Eublemma parva* (Hübner, 1808) – a noctuid moth new to the Polish fauna (Lepidoptera, Noctuidae). Polish Journal of Entomology, 78: 277-279.
- NOWACKI J., HOŁOWIŃSKI M. 2020. Sówkowate (Lepidoptera: Noctuidae) nowe dla Lasów Sobiborskich na obszarze Polskiego Polesia. Wiadomości Entomologiczne, 39 (online 2N): 3-4.
- NOWACKI J., MAHECHA-J O., WĄSALA R., ZUBEK A. 2023. The taxonomic separateness of the species *Aporophyla lueneburgensis* (Freyer, 1848) and *Aporophyla lutulenta* ([Denis & Schiffermüller], 1775) occurring in Poland (Lepidoptera: Noctuidae). SHILAP Revista de Lepidopterologia, 51: 37-50.
- NOWACKI J., MAZUR K., ZAMORSKI R. 2023. Materiały do poznania rozmieszczenia sówek (Lepidoptera, Noctuoidea: Erebidae, Noctuidae) na obszarze Beskidu Niskiego i Pogórza Środkowobeskidzkiego. Wiadomości Entomologiczne, 42 (online 14A): 93-98.
- NOWACKI J., PAŁKA K. 2015a. Noctuid moths (Lepidoptera: Noctuoidea: Nolidae, Erebidae, Noctuidae) of the Nowa Dęba Military Training Area in the Sandomierz Primeval Forest (south-eastern Poland). Fragmenta Faunistica, 58: 21-36.
- NOWACKI J., PAŁKA K. 2015b. Nowe dane o występowaniu *Eucarta amethystina* (Hübner, 1803) (Lepidoptera: Noctuidae) w Polsce. Wiadomości Entomologiczne, 34: 72.
- NOWACKI J., PANAGIOTOPOULOU-STAWNICKA H., RUTKOWSKI R., WĄSALA R. 2019. Taxonomic separateness of the subspecies of *Noctua interjecta* Hübner (Lepidoptera: Noctuidae) inhabiting central Europe. Entomologica Fennica, 30: 33-42.
- NOWACKI J., RUDNY J. 1992. Sówkowate (Lepidoptera, Noctuidae) Puszczy Augustowskiej. Wiadomości Entomologiczne, 11: 37-57.
- NOWACKI J., WASILUK D. 2004. Sówkowate (Lepidoptera, Noctuidae) środkowego Podlasia. Wiadomości Entomologiczne, 23 (Supl.): 1-54.
- NOWACKI J., WASILUK D. 2010. Sówkowate (Lepidoptera: Noctuidae) nowe dla Środkowego Podlasia. Wiadomości Entomologiczne, 29: 218.
- NOWACKI J., WĄSALA R. 2018. The noctuids (Lepidoptera, Noctuoidea: Erebidae, Nolidae, Noctuidae) of Wielkopolska. Polish Entomological Monographs, 15: 1-96.
- WĄSALA R., GÓRNICKI A. 2010. Występowanie *Eucarta amethystina* (Hübner, 1803) (Lepidoptera, Noctuidae) w Polsce. Wiadomości Entomologiczne, 29: 113-115.
- WĄSALA R., ZAMORSKI R. 2015. Obserwacja *Grammodes stolidi* (Fabricius, 1775) (Lepidoptera: Erebiidae) w Pieninach. Wiadomości Entomologiczne, 34: 56-57.
- WOLF P. 1935-1944. Die Grossschmetterlinge Schlesiens, Teil 3. Band I-II, Auf Veranlassung des Vereins für schlesische Insektenkunde zu Breslau. Karl Vater, Breslau: 161-344.
- ZAJDA W., PRZYBYŁOWICZ Ł. 2003. Motyle (Lepidoptera) masywu Babiej Góry. (ss. 279-303) [W:] B.W. WOŁOSZYN, D. WOŁOSZYN, W. CELARY (red.): Monografia Fauny Babiej Góry. Publikacje Komitetu Ochrony Przyrody PAN, Kraków.

Wpłynęło: 16 września 2024
Zaakceptowano: 22 listopada 2024